

ΤΟ ΕΠΙΓΡΑΦΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ

Χαράλαμπος Κριτζάς
Αρχαιολόγος

Α. Γενικά

Μοναδικό στο είδος του στον ελλαδικό χώρο, πραγματικός θεματοφύλακας των αρχαίων "τίτλων" του ελληνισμού, είναι το Επιγραφικό Μουσείο.

Αν και είναι το μεγαλύτερο επιγραφικό μουσείο στον κόσμο, πολύ γνωστό και αγαπητό στους ειδικούς μελετητές, παραμένει σχεδόν άγνωστο στο ευρύ κοινό για δύο κυρίως λόγους:

Ο πρώτος είναι ότι, παρά τα 4,5 στρέμματα που καταλαμβάνει (μαζί με τις αυλές), δεν είναι ιδιαίτερα εμφανές από τον πεζόδρομο της Τσιτσάρα, όπου βρίσκεται, καθώς το καλύπτει ο όγκος του υπερκείμενου Εθνικού Μουσείου.

Ο δεύτερος λόγος είναι το είδος των εκθεμάτων, που δεν είναι εντυπωσιακά, όπως είναι π.χ. τα γλυπτά ή τα κοσμήματα, αλλά απαιτούν μια υπομονετική προσέγγιση για ν' αρχίσουν να σου "μιλούν".

Το Μουσείο ιδρύθηκε το 1885 και στεγάσθηκε εξ αρχής στη νότια πτέρυγα του ισογείου (πρώην υπογείου) του κτηρίου του Εθνικού Μουσείου. Πρόκειται για το γνωστό νεοκλασικό κτήριο που κτίσθηκε ανάμεσα στα έτη 1866-

1889, σε σχέδια των αρχιτεκτόνων Ludwig Lange, Παναγή Κάλκου και Ernst Ziller. Την δεκαετία του 1950 έγιναν τροποποιήσεις και προσθήκες από τον αρχιτέκτονα Πάτροκλο Καραντινό, που εξασφάλισαν νέους χώρους στο Επιγραφικό Μουσείο, το οποίο έλαβε έτσι τη σημερινή του μορφή.

Αποτελείται από μία εξωτερική και μία εσωτερική αυλή (αίθριο) (στις οποίες εκτίθενται ανεπίγραφα μνημεία), ένα προθάλαμο, ένδεκα συνολικά αίθουσες, ένα ευρύ υπόστυλο διάδρομο σε σχήμα Π, ένα υπερώο, χώρους γραφείων, εργαστήριο συντήρησης και χώρους υγιεινής. Από τους εκθεσιακούς χώρους είναι προσίτες στο ευρύ κοινό οι δύο αυλές, ο προθάλαμος και τέσσερις αίθουσες, ενώ οι υπόλοιπες αίθουσες είναι προσίτες στους ειδικούς μελετητές.

Β. Υλικό και έκθεση

Ο πρώτος πυρήνας των συλλογών του Μουσείου απαρτίσθηκε από τις επιγραφές που με συγκινητική αυταπάτηση και ζήλο συγκέντρωνε σε διάφορα σημεία των Αθηνών ο ηρωί-

Ο προθάλαμος του Επιγραφικού Μουσείου.

Η αρχαιότερη σωζόμενη σε μάρμαρο επιγραφή, από την Ακρόπολη Αθηνών, γραμμένη βουτροφρόν. Τέλος 8ου αιώνα π.Χ. (EM 5365. IG I² 1418).

Επιτύμβια στήλη αφηρημασμένων νεκρών από τη Θήρα. Τέλος 7ου αιώνα π.Χ. (EM 10633. IG XII (3), 782).

κός Κυριάκος Πιττάκης (1798-1863). Σ' αυτές προστέθηκαν οι επιγραφές των παλαιών συλλογών της Αρχαιολογικής Εταιρείας - Βαρβακείου, καθώς και σχετικά ευρήματα από τις ανασκαφές της Ακροπόλεως. Βαθμιαία επίσης οι συλλογές του πλουτιζόνταν με νέα ευρήματα από ανασκαφές ή περισυλλογές, κυρίως από την Αττική, αλλά και από άλλα μέρη της Ελλάδας. Λόγω ελλείψεως χώρου ο εμπλουτισμός του Μουσείου διακόπηκε πριν από 40 περίπου χρόνια, και έκτοτε προστίθενται ελάχιστες επιγραφές από δωρεές, καθώς και ενεπίγραφα θραύσματα από άλλα Μουσεία των Αθηνών (κυρίως από την Αγορά), τα οποία συνανήκουν σε επιγραφές που φυλάσσονται ήδη στο Επιγραφικό Μουσείο.

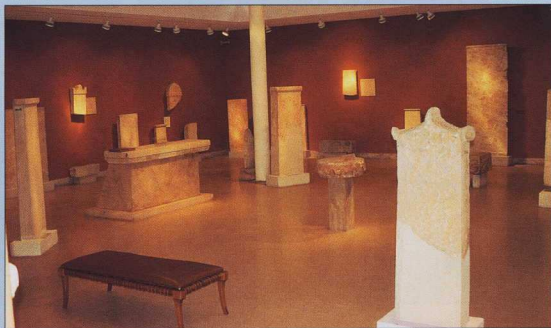
Σήμερα (Σεπτέμβριος 1999) έχουν καταγραφεί 13.501 επιγραφές στα ευρετήρια του Μουσείου. Είναι σχεδόν όλες γραμμένες σε μάρμαρο ή λίθο, ενώ υπάρχουν λίγες συγκριτικά πάνω σε πήλινα αντικείμενα (κεραμίδες, λαβές αμφορέων κ.λπ.). Επιγραφές σε μέταλλο, οστούν, όστρακα ή άλλες ύλες, καθώς και επιγραφές πάνω σε έργα πλαστικής, φυλάσσονται στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο και στις λοιπές μουσειακές συλλογές.

Στο μέγιστο ποσοστό τους οι επιγραφές του Επιγραφικού Μουσείου είναι ελληνικές αλφαβητικές, κυρίως από την Αττική. Υπάρχουν λίγες σχετικά λατινικές και περίπου 40 εβραϊκές επιτύμβιες, του 16ου-17ου αιώνα, που προέρχονται κυρίως από το Μυστρό.

Χρονολογικά οι επιγραφές κλιμακώνονται από τον 8ο π.Χ. αιώνα μέχρι τα παλαιοχριστιανικά χρόνια. Υπάρχουν ελάχιστες βυζαντινές ή νεότερες.

Στον προθάλαμο και στις δύο νέες αίθουσες, που προστέθηκαν μετά τον πόλεμο, η έκθεση έχει γίνει με σύγχρονες μουσειολογικές και αισθητικές αντιλήψεις και έχει κυρίως εποπτικό και διδακτικό χαρακτήρα. Στις υπόλοιπες αίθουσες η ταξινόμηση απαγορεύθηκε από τη μορφή και το μέγεθος του λίθου, αλλά και από το είδος των επιγραφών. Αυτό συνέβη επειδή η πρώτη ουσιαστική ταξινόμηση του Μουσείου από τον Βασίλειο Λεονάρδο, στα τέλη του περασμένου και τις αρχές αυτού του αιώνα, συνέπεσε περίπου με την έκδοση της σειράς *Inscriptiones Graecae* και οι επιγραφές καταγράφονταν στα ευρετήρια κατά ενότητες, ανάλογα με το περιεχόμενό τους, και τοποθετούνταν στις αίθουσες με την ίδια σειρά.

Η 9η αίθουσα.

Την ίδια αρχή τήρησε σε γενικές γραμμές και ο Μάρκελλος Μισός στη ριζική επανέκθεση του Μουσείου που πραγματοποιήσε μετά τον πόλεμο, την οποία ολοκλήρωσε η Κωνσταντίνα Πέππα-Δελμούζου. Η ίδια δημοσίευσε συνοπτική ιστορία του Μουσείου και του τρόπου επανέκθεσης στη *Αρχαιολογική Εφημερίδα* 1966, "Χρονικά", σσ. 1-22.

Η αξία των επιγραφών, ως πρωτότυπων και αυθεντικών πηγών της ιστορίας, είναι αυτονόητη. Όμως ο κοινός επισκέπτης, μπαίνοντας στη μεγάλη "λίθνη βιβλιοθήκη" του Επιγραφικού Μουσείου, βρίσκεται για λίγο αμήχανος μπροστά στους "φθγγόμενους λίθους". Συνήθισμένοι να θαυμάζει σε άλλα μουσεία αριστουργήματα τέχνης, τα οποία μπορεί να απολαύσει αισθητικά έστω κι αν ανγοί το ιστορικό τους πλαίσιο, καλείται τώρα να συμμετάσχει ο ίδιος ενεργά, αποκρυπτογραφώντας τα κωδικοποιημένα μηνύματα που φέρουν οι πέτρες.

Φυσικά δεν απουσιάζει εντελώς και εδώ η αισθητική απόλαυση. Η μορφή και ο γλυπτικός διάκοσμος των στήλων, το σχήμα των γραμμάτων και η αρμονία της χάραξης, ακόμα και η θέση του κειμένου πάνω στον "φορέα" του, είναι στοιχεία που ικανοποιούν αισθητικά τον ευαίσθητο επισκέπτη.

Όμως η χαρά του μεγαλώνει, όταν αρχίζει να διαβάζει και να "αποδεσμεύει" από τα μικρά, θαρρείς μαγικά, σύμβολα τους καλόχους φθόγγους. Είναι η ηχώ της φωνής όλων των προγόνων, από τον μακρινό Μυκηναίο γραφέα μέχρι τον Μακρυγιάννη και τον Ελύτη. Οι άψυχες πέτρες αρχίζουν να εκπέμπουν φωνές και να αποπνέουν συναισθήματα. Κείμενα επίσημα, όπως οι νόμοι και τα ψηφίσματα, κείμενα που ενωδιάζουν ευσεβεία, όπως οι αναθηματικές επιγραφές, κείμενα που μέσα τους έχει "πετρώσει" ο ανθρώπινος πόνος, όπως τα επιτύμβια επιγράμματα, αλλά και κείμενα χαρούμενα ή περιεργά, όπως οι τιμητικές επιγραφές, τα διάφορα πειράγματα και οι μαγικοί κατάδεσμοι. Όλος ο απόηχος της αρχαίας ζωής, που με τη βοήθεια του ειδικού θα μπορέσει να αναστηθεί και να προσφέρει εμπειρίες και διδάγματα.

Εκτός από τη συνοπτική πληροφόρηση που δίνουν οι δίγλωσσες (Ελληνικά και Αγγλικά) πινακίδες των εκθεμάτων, ο ενδιαφερόμενος επισκέπτης μπορεί να δει τα αρχαία κείμενα των δύο νέων αιθουσών με τη διδακτική έκθεση σε

ειδικά τεύχη. Για τα κείμενα των υπολοίπων επιγραφών μπορεί εύκολα να ανατρέξει στους τόμους των δημοσιεύσεων των βιβλιοθηκών του Μουσείου, χάρη στις βιβλιογραφικές παραπομπές που υπάρχουν σε κάθε πινακίδα. Φιλοδωξία είναι να γίνουν κάποτε προστά όλα αυτά μέσα από ηλεκτρονικές οθόνες.

Γ. Δραστηριότητες

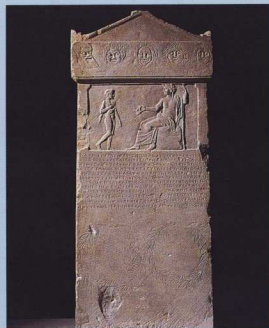
Κύριος σκοπός του Μουσείου, εκτός από τη φύλαξη των πολύτιμων κειμένων του έθνους, είναι η εξυπηρέτηση των πολυάριθμων μελετητών, που γίνεται επί τόπου ή με αλληλογραφία.

Το ολιγάριθμο επιστημονικό προσωπικό του Μουσείου προσφέρει πρόθυμα τη συνδρομή του σε συναδέλφους άλλων Εφορειών για την ανάγνωση και ερμηνεία νέων επιγραφικών ευρημάτων. Πραγματοποιεί επίσης ειδικά σεμινάρια για την κατάρτιση Ελλήνων και ξένων φοιτητών στην Επιγραφική.

Το εργαστήριο συντήρησης του Μουσείου έχει εξειδικευθεί στον καθαρισμό, τις συγκολλήσεις και τις συμπληρώσεις ενεπιγράφων μνημείων, ενώ με ειδικές φωτογραφίες και στερεοσκοπική έρευνα επιτυγχάνεται η ανίχνευση χρωμάτων και άλλων ιχνών.

Στο Μουσείο λειτουργεί άτυπα ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα για την ιστορία της ελληνικής γραφής, που το παρακολουθούν πολλοί μαθητές. Είναι όμως αισθητή η έλλειψη ενός ειδικού χώρου για εκπαιδευτικά προγράμματα και για μόνιμη στέγαση της έκθεσης "Η γέννηση της γραφής". Επιτακτική είναι επίσης η ανάγκη εξερευνησης χώρου για την οργάνωση περιοδικών-θεματικών εκθέσεων, που θα ανανεώνουν διαρκώς το ενδιαφέρον του κοινού και θα κάνουν γνωστότερο και δημοφιλέστερο το Μουσείο. Η πολιτική ηγεσία του Υπουργείου Πολιτισμού έχει κατανοήσει αυτή την ανάγκη και έχει κατ'αρχήν αποδεχθεί τις λύσεις που προτείνουμε.

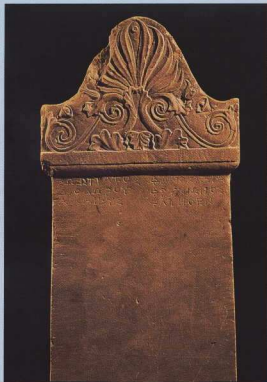
Στη μικρή ως τώρα εκδοτική δραστηριότητά του Μουσείου περιλαμβάνεται η έκδοση των

Τμήμα σπηκκό ψηφίσματος, σχετικό με τη σικελική εκστρατεία, 416/5 π.Χ. Γραίο δελγιο σποχρόν γραφής σε προεκκείμελο οφράβητο (EM 6591B. IG 1² 93).

Τιμητικό ψήφισμα του δήμου Αιζωνής (Γαυρεός) για τους θεατρικούς χορηγούς Αυτιά και Φιλοξενίδη. Στο ανάγλυφο απεικονίζεται Διδύσκος και Σάτυρος, ενώ στο επιστήσιο πέντε κωμικά προσωπεύα. 313/12 π.Χ. (EM 13262. Ath. Mitt. 66, 1941, 216-219).

Επιτύμβιο στήλη του Σωιστράτου και της Φανοκλείας. Διακρίνονται οι ακιαγραφίες των δύο αρχικά ζωγραφιστιών μορφών σε στάση δεξιώςως. 390-365 π.Χ. (EM 12952. IG II2 5520).

Το ψήφισμα του Θεμιστοκλέους, από την Τροιζήνα. Πλθονώς αντίγραφο του 3ου π.Χ. αιώνα του αρχικού ψήφισματος (EM 13330, Hesperia 29, 1960, 196-223).

δύο τόμων των *Πρακτικών* του Η' Διεθνούς Συνεδρίου Ελληνικής και Λατινικής Επιγραφικής, καθώς και η έκδοση ενός καταποτιστικού πολύπτυχου, που διανέμεται δωρεάν στους επισκέπτες του Μουσείου.

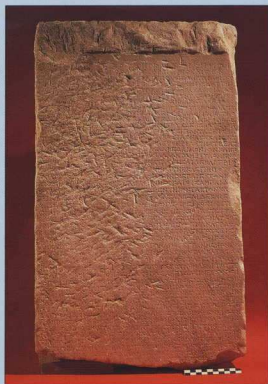
Δ. Οι μέχρι τώρα Διευθυντές

Το Επιγραφικό Μουσείο είχε κατά καιρούς χάσει την αυτοτέλειά του και είχε υπαχθεί στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, ως *Επιγραφική Συλλογή*. Η σειρά των μέχρι τώρα Διευθυντών, όπως μπορεί να αποκατασταθεί με κάποιες επιφυλάξεις, είναι η εξής:
Habbo G. Lolling (1888-1894).
Βασίλειος Λεονάρδος (1896-1903, 1907-1911, 1913-1929).

Αντώνιος Κεραμόπουλος (1911-1912).
Αλέξανδρος Φιλαδέφειος (1929-1933).
Κωνσταντίνος Κουρουνηιώτης (1933-1937).
Μάρκελλος Μισός (1938-1966).
Κωνσταντίνος Πέππα-Δελμούζου (1966-1992).
Μάντω Οικονομίδου (1992-1993).
Χαράλαμπος Κριτζάς (1994-).

Αναθηματική επιγραφή του Γαίου Ιουλίου Μπτροδύρου στον Απόλλωνα. Καλό δείγμα επιγραφής των ρωμαϊκών χρόνων. 40-53 μ.Χ. (EM 8124. IG II² 2891).

Ε. Συνοπτική ταυτότητα του Επιγραφικού Μουσείου

Όνομασία Μουσείου: Επιγραφικό Μουσείο (αυτοτελής ειδική περιφερειακή Υπηρεσία του Υπουργείου Πολιτισμού)

Διεύθυνση: Τσοίτσα 1

Ταχ. κώδικας-Πόλη: 106 82 Αθήνα

Τηλέφωνο: 82.17.637 - 82.32.950

Fax: 82.25.733

E-mail: protocol@ema.culture.gr

Ωράριο λειτουργίας: Καθημερινά, εκτός Δευτέρας, 8.30-15.00

Λειτουργία Γραφείων: Δευτέρα-Παρασκευή 7.30-15.00

Επιστημονικό Προσωπικό:

Προϊστάμενος: Χαράλαμπος Κριτζάς, Αρχαιολόγος

Αναπληρώτρια Προϊσταμένου: Ζαχαρούλα Καραπά-Μολιζάνι, Αρχαιολόγος

Εργαστήριο Συντήρησης
Στέργιος Τζανέκας (Μουσειακός Γλύπτης)
Ασημακόπουλος Δημήτρης, Βουτσάλας Ηλίας, Καραγιάννης Αντώνης, Πεγκούσης Ιωάννης (Συντηρητές)

Διοικητικό Προσωπικό (Λογιστήριο-Γραμματεία)

Νικολάου Παγώνα (Διοικητικός)

Μαρκοζάνης Φανούρης (Διοικητικός)

Καλλέργη Παναγιώτα (Δακτυλογράφος)

Φυλακτικό Προσωπικό

Κόλλιας Αντώνης, Λιβιτσάνου Ευτυχία, Διακουμής Αθανάσιος, Δημητρακόπουλος Δημήτρης, Κοντοπανάγος Παναγιώτης, Γαλάνη Χριστίνα, Φραγκιαδάκης Ιωάννης

Βοηθητικό Προσωπικό

Τζαμουράνη Φωτεινή